

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

Ex. A

S. o. u.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1944: 19
ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

OM INRÄTTANDE
AV ETT
SAMHÄLLSVETENSKAPLIGT
FORSKNINGSRÅD

BETÄNKANDE
AVGIVET AV
TILLKALLADE SAKKUNNIGA

S T O C K H O L M
1 9 4 4

Statens offentliga utredningar 1944

Kronologisk förteckning

1. Jordbruksbefolkningens levnadskostnader. Av E. Lindahl och L. Lemne. Marcus. 71 s. **Jo.**
2. Betänkande med förslag angående långtjänstunderbefäl m. m. Beckman. 91 s. **Fö.**
3. Betänkande angående nykterhetstillståndet under krigsåren. Marcus. 336 s. **Fi.**
4. Promemoria med förslag till lag med bestämmelser om allmänna behörighetsvillkor för vissa kommunala uppdrag m. m. Heggström. 66 s. **S.**
5. Betänkande med förslag till civilförsvarslag m. m. Beckman. 262 s. **S.**
6. Betänkande med förslag till byordningar och instruktioner för ordningsmännen i lappbyarna. Marcus. 85 s. **Jo.**
7. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 1. Marcus. 215 s. **Fi.**
8. Betänkande med förslag angående revision av riksdagens arbetsformer. Norstedt. 114 s. **Ju.**
9. Processlagberedningens förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken m. m. 1. Lagtext. Norstedt. viij, 192 s. **Ju.**
10. Processlagberedningens förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken m. m. 2. Motiv m. m. Norstedt. 500 s. **Ju.**
11. Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 4. Tiden juli 1942—juni 1943. Idun. 559 s. **Fo.**
12. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 2. Investeringsutredningens betänkande med förslag till investeringsreserv av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten för budgetåret 1944/45. Marcus. 272 s. **Fi.**
13. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 3. Bilagor till investeringsutredningens betänkande med förslag till investeringsreserv av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten för budgetåret 1944/45. Marcus. 77 s. **Fi.**
14. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 4. Marcus. 153 s. **Fi.**
15. Socialvårdskommitténs betänkande. 7. Utredning och förslag angående lag om allmän sjukförsäkring. Beckman. 360 s. **S.**
16. Socialvårdskommitténs betänkande. 8. Kostnadsberäkningar angående lag om allmän sjukförsäkring. Beckman. 91 s. **S.**
17. Betänkande med förslag till åtgärder för främjandet av literaturtjänsten inom de tekniska fackområdena. Heggström. 165 s. **E.**
18. Betänkande med förslag till vägtrafikstadga m. m. Beckman. 84 s. **K.**
19. Om inrättande av ett samhällsvetenskapligt forskningsråd. Heggström. 23 s. **E.**

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1944:19
ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

OM INRÄTTANDE
AV ETT
SAMHÄLLSVETENSKAPLIGT
FORSKNINGSRÅD

BETÄNKANDE
AVGIVET AV
TILLKALLADE SAKKUNNIGA

STOCKHOLM 1944
IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI A. B.

441440

STANLEY BRIDGE, LONDON, ENGLAND
1900

THE
LAW
OF
THE
MAGISTRATES

BY
J. H. B. [Name]
[Name]

LONDON
[Publisher Name]

Till

*Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Ecklesiastik-
departementet.*

Genom beslut den 26 november 1943 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla högst nio sakkunniga för att inom departementet biträda med utredning och avgiva förslag rörande inrättandet av ett socialvetenskapligt forskningsråd jämte därmed sammanhängande frågor. Departementschefen tillkallade därefter såsom sakkunniga professorn vid Göteborgs högskola Georg Andrén, professorn vid Handelshögskolan i Stockholm Eli Filip Heckscher, studierektorn Torvald Oskar Karlbom, professorn Olof Vilhelm Kinberg, docenten vid Stockholms högskola Erik Filip Lundberg, professorn vid universitetet i Uppsala Axel Henrik Munktell, professorerna vid universitetet i Lund Helge Magnus Oskar Nelson och Carl-Erik Quensel samt överingenjören i Jernkontoret Kjell Magnus Tigerschiöld, varjämte åt Heckscher uppdrogs att vara ordförande.

Tillika förordnades docenten vid universitetet i Lund Sven Georg Dahl att vara de sakkunnigas sekreterare.

De sakkunniga ha antagit namnet »Sakkunniga för samhällsvetenskapligt forskningsråd».

De sakkunniga ha haft överläggningar med ett stort antal representanter för berörda vetenskaper och ämbetsverk samt för de stora intresseorganisa-

tionerna, liksom med de socialutbildnings-sakkunniga och de sakkunniga för ett medicinskt forskningsråd. Med det tekniska forskningsrådet har kontakt uppehållits genom dess ledamot överingenjör Tigerschiöld.

De sakkunniga få härmed avgiva sitt betänkande.

Stockholm den 15 maj 1944.

ELI F. HECKSCHER

GEORG ANDRÉN
TORVALD KARLBOM
OLOF KINBERG
ERIK LUNDBERG

HENRIK MUNKTELL
HELGE NELSON
CARL-ERIK QUENSEL
MAGNUS TIGERSCHIÖLD

/ Sven Dahl

BETÄNKANDE

Utredningsuppdraget.

I yttrande till statsrådsprotokollet den 26 november 1943 anförde chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Bagge, följande såsom skäl för tillkallande av sakkunniga för att inom departementet biträda med utredning och avgiva förslag rörande inrättande av ett socialvetenskapligt forskningsråd jämte därmed sammanhängande frågor.

Med hänsyn till de genomgripande förändringar i samhällets byggnad vilka inträtt under de senaste årtiondena och som kunna väntas fortsätta i ökad omfattning under efterkrigstiden, måste det samhällsvetenskapliga arbetet bli av stigande betydelse för det allmänna. Viktiga problem rörande det ekonomiska livets gestaltning aktualiseras under delvis nya förutsättningar. Bland mängden av hithörande uppgifter utgöra konjunkturväxlingarna, den ekonomiska verksamhetens jämna gång och arbetskraftens sysselsättning samt finanspolitiken ett komplex i medelpunkten av såväl vetenskapsmännens som de breda lagrens uppmärksamhet. Nära förenad därmed liksom med en mängd andra områden är socialpolitiken, där exempelvis forskningen rörande befolkningsutveckling och befolkningsstruktur är av stor vikt för utformning av sociala reformer liksom för offentlig hushållning. En i många hänseenden grundläggande uppgift har vidare den moderna deskriptiva sociologien. Studier av olika samhällsgruppers organisation och handlingsvanor i skilda lägen böra kunna ge värdefulla anvisningar för lagstiftningens och samhällsinstitutionernas utformning; att dylika i så ringa utsträckning ännu ha förekommit hos oss utgör en brist i svensk samhällsvetenskap. Alla dessa problem måste ses mot historisk bakgrund. I verkligheten utgör vårt lands ekonomiska och sociala historia ett särdeles viktigt forskningsområde, vars bearbetning ej är mer än påbörjad. På den ekonomiska geografiens område ha inlets betydelsefulla undersökningar av såväl bygdens som stadens struktur och växt, och de förtjäna att fullföljas. För statskunskapen väntar en mångfald viktiga uppgifter. Förvaltningens, folkrepresentationens, den kommunala självstyrelsens och organisationsväsendets utveckling under intryck av samhällsstrukturens allmänna omdaning måste exempelvis studeras i långt större utsträckning än hittills. Den statistiska vetenskapens metoder äro även de av mycket stor betydelse för behandling av allt samhällsvetenskapligt material och givetvis oundgängliga, när det gäller de stora centrala frågorna om vårt lands befolkningsutveckling, vilkas vikt knappast ens behöver påpekas. Genom befolkningsomflyttningen från land till stad ha landsbygdens problem alltmer ryckt i förgrunden och tarva ingående belysning, bland annat med vetenskapligt statistiska metoder. Utvecklingen av dessa metoder är dessutom av direkt värde för statens egen verksamhet. Slutligen måste den moderna psykologiens iakt-

tagelser, exempelvis om individens förhållande till gruppen, grundvalarna för asocialitetens uppkomst m. m., beaktas inom övriga samhällsvetenskaper.

Forskningsarbetets fullföljande på här nämnda områden måste i stor utsträckning kräva ekonomiskt stöd från det allmännas sida. Sådant erfordras dels för att i allmänhet skapa möjligheter för bedrivande av samhällsvetenskaplig forskning, dels för bestämda större undersökningar, vilka icke kunna genomföras av enskilda forskare utan hjälp av en större institution eller medarbetarstab. Å andra sidan måste undersökningar av detta slag i stor utsträckning spränga ramen för varje särskild samhällsvetenskap. Sålunda aktualiseras vid ett studium av organisationsväsendet både ekonomiska, juridiska, statsvetenskapliga och socialpsykologiska problem; befolkningsutvecklingen studeras väsentligen med statistiska metoder, men måste ses mot bakgrunden av historiska, geografiska, ekonomiska och sociologiska fakta; de partiellt arbetsföras problem har i stor utsträckning psykologiska förutsättningar, men varje försök till dess lösning måste bedömas med hänsyn till sina allmänna ekonomiska och socialpolitiska konsekvenser. För genomförande av flera bland de allra mest betydelsefulla socialvetenskapliga forskningsuppgifterna måste sålunda undersökningar inom skilda samhällsvetenskaper genomföras parallellt och på lämpligt sätt samordnas.

Med tanke härpå har i olika sammanhang förordats, att samhällsvetenskaperna vid universitet och högskolor skulle utbrytas till särskilda socialvetenskapliga fakulteter. Av flera skäl synes denna lösning dock ej vara tillfredsställande. Dels rör det sig här om forskningsuppgifter, vid vilka medverkan kräves ej blott av samhällsvetenskaperna i trängre mening, utan även av vetenskaper, som naturligt höra hemma i de redan existerande fakulteterna — rättsvetenskap, psykiatri, historia. Dels kan samverkan komma att krävas ej blott av olika vetenskapers utövare vid samma lärosäte utan även av olika universitet och högskolor. Dels slutligen måste fördelningen av de medel, vilka av statsmakterna ställas till förfogande för samhällsvetenskaplig forskning, äga rum centralt med hänsyn till betydelsen av olika föreliggande forskningsuppgifter.

På ovan anförda grunder bör utredas, huruvida ett *samhällsvetenskapligt forskningsråd* bör inrättas för att pröva sådana frågor, vilka kräva samordning av forskningsarbetet inom flera socialvetenskaper, samt uppgöra förslag till fördelningen av statens anslag till samhällsvetenskaplig forskning. Härvid bör även undersökas, huru ett sådant råd bör vara sammansatt och vilka åtgärder som kunna vidtagas för att skapa garantier för erforderligt samarbete mellan rådet och samhällsvetenskapernas företrädare vid universitet och högskolor liksom även med vetenskapsakademien och andra institutioner, som förvalta fonder, avsedda att främja forskning på hithörande områden.

Jag förordar att för utredningen särskilda sakkunniga tillkallas inom ecklesiastikdepartementet. Vid fullgörandet av sitt uppdrag böra de sakkunniga samråda med de jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 5 juni 1942 tillkallade sakkunniga för utredning rörande den högre socialvetenskapliga och sociala utbildningen (socialutbildnings-sakkunniga) liksom även med de sakkunniga, som jag har för avsikt att enligt tidigare denna dag givet bemyndigande tillkalla för utredning rörande organisatoriska åtgärder för den medicinska forskningens främjande m. m.

Såsom härav framgår, begränsas de sakkunnigas uppdrag till sådana uppgifter, som ha direkt samband med frågan om ett samhällsvetenskapligt forsk-

ningsråd. Det åligger dem sålunda icke att framlägga vare sig en översikt av den socialvetenskapliga forskningens nuvarande ställning i Sverige eller en allmän plan för dess framtida utrustning, annat än i den mån detta kräves med hänsyn till ett klagörande av det avsedda forskningsrådets uppgift och organisation. Dithörande frågor måste hänvisas till rådets egen handläggning.

Icke heller har det hört till de sakkunnigas uppdrag att behandla frågan om den samhällsvetenskapliga undervisningen och dess framtida gestaltning. Detta innebär givetvis icke, att frågorna om akademisk undervisning och om vetenskaplig forskning skulle kunna hållas skilda från varandra. Tvärtom är deras inbördes samband uppenbart. En tillfredsställande grundval för forskningsarbetet kan läggas endast genom att unga begåvningar utbildas för vetenskapliga uppgifter och få tillräckligt ekonomiskt vederlag för sitt arbete. Detta kan endast ske i direkt anslutning till den akademiska undervisningen, något som särskilt gäller Sverige, eftersom vårt land ej har mer än helt få fristående samhällsvetenskapliga forskningsanstalter; de vetenskapliga uppgifterna på området måste därför till övervägande del fyllas av de akademiska lärarna i samband med deras undervisning. Dock brister mycket i fråga om de svenska universitetens och högskolornas socialvetenskapliga utrustning för rena undervisningsändamål, varigenom också forskningen blivit lidande. Bättre villkor för universitetsundervisningen kunna också på det sättet komma själva forskningen till godo, att vid behov de bäst kvalificerade vetenskapsmännen frigöras för rena forskningsuppgifter. När de sakkunniga på anförda skäl underlåta att behandla dessa stora frågor, förutsätta de, att ett forskningsråd ägnar dem stor uppmärksamhet. Det bör tilläggas, att lösningen av hithörande frågor i hög grad kan komma att påverkas av förslag, som framläggas av en annan beredning, nämligen de s. k. socialutbildnings-sakkunniga, med vilka sakkunniga för ett samhällsvetenskapligt forskningsråd haft överläggningar. Till den ifrågavarande beredningens handläggning ha överlämnats icke blott det mer begränsade men mycket viktiga förslaget om upprättande av professurer i sociologi utan också den centrala frågan om statsvetenskaplig examens framtid; det sätt, varpå denna senare fråga kommer att lösas, måste komma att starkt påverka högskolornas behov av lärare på det socialvetenskapliga området.

Samhällsvetenskapernas avgränsning.

Samhällsvetenskaperna omspanna ett stort antal sins emellan delvis ganska olikartade kunskapsområden. De skilja sig därför ganska mycket i fråga om både metoder och forskningsobjekt. Åtskilliga bland dem kunna samtidigt tillhöra också andra kunskapsområden. Det ligger nästan i sakens natur, att det samhällsvetenskapliga arbetet främst inriktas på det nu bestående samhällets problem; men dessa kunna ej förstås utan att man på många punkter

går tillbaka till väsentligt äldre tider. Det är även angeläget att synfältet icke begränsas till vårt eget land.

Vissa vetenskaper falla helt eller till största delen inom samhällsvetenskapernas ram; detta gäller särskilt nationalekonomien och statskunskapen. Statistiken i sin egenskap av metodlära är oundgänglig vid varje studium av sociala massiakttagelser. Befolkningsläran eller demografien, som genom beskaffenheten av sitt material är nära förbunden med statistiken, är givetvis en samhällsvetenskap. Till denna krets av vetenskaper hör också sociologien, som för närvarande icke är representerad vid våra universitet och högskolor; dock har den praktiska filosofien under senare tid här i landet fått en alltmer sociologisk inriktning.

Andra vetenskaper äro i likhet med den praktiska filosofien endast delvis inriktade på studium av samhället. Antropogeografien och den regionala geografien äro viktiga delar av samhällsvetenskapen. Naturgeografien är en betydelsefull del av regionalgeografien. Kännedom om de naturgeografiska förutsättningarna kan spela en stor roll för en rätt förståelse av sociala förhållanden. Å andra sidan kunna naturgeografiska studier drivas även utan samband med samhällsforskning. Historien åter kan visserligen som helhet kallas en samhällsvetenskap, så till vida som dess objekt helt och hållet tillhör samhällslivet; men i detta sammanhang intressera närmast de delar därav, som kasta ljus över det nuvarande samhället, nämligen främst — fastän ingalunda uteslutande — ekonomisk och social historia samt statslivets historia. Om rättsvetenskapen gäller liksom om historien, att den strängt taget helt och hållet är en samhällsvetenskap. Dess praktiska uppgifter, såsom tolkning av lag och praxis samt förslag de lege ferenda, ge den visserligen en särställning, men för dessa praktiska uppgifters utförande ha rättssociologiska undersökningar, alltså studiet av det sociala resultat, som rättsmaskineriet åstadkommer, sin givna betydelse. Teologien och religionsvetenskapen ha på senare tid i högre grad än förr fått en social sida, inriktad på växelverkan mellan religionen och samhällsförhållandena. Psykologien (individuell och konstitutionspsykologi, experimentell psykisk funktionsprövning etc.) är viktig för att lära känna olika socialgruppers reaktionstendenser och socialpsykologien för att studera den psykologiska växelverkan mellan individer och den sociala gruppen, respektive mellan olika socialgrupper. Nära psykologien stå pedagogiken och psykiatrien, och denna senare ingår även i den viktiga samhällsvetenskapliga grupp, som socialmedicinen utgör.

Behov av ett samhällsvetenskapligt forskningsråd.

Genom att statsverksamheten har kommit att breda ut sig över områden, där den under 1800-talet var obetydlig eller ingen alls, har statens behov av samhällsvetenskaplig forskning i hög grad ökat. Statsingripandena ha ofta

kommit att gälla otillräckligt undersökta företeelser, och samtidigt har ett fördjupat studium av dessa ingripandens följder till stor del saknats. Om statens uppgifter skola förbliva lika omfattande som de varit under den senaste generationen, kommer behovet av vidgad samhällsvetenskaplig forskning oavvisligt att göra sig gällande icke minst ur statens synpunkt.

Men samhällsvetenskaperna ha många och viktiga uppgifter även utanför statsverksamhetens område. De betyda mycket för de i vårt land särskilt talrika enskilda organisationerna och likaså för de privata affärsföretagen. Kännedomen om samhället har slutligen en central uppgift att fylla för den allmänna medborgerliga bildningen i ett demokratiskt land.

Sveriges samhällsvetenskap har emellertid icke på långt när de möjligheter, som skulle erfordras för att på ett tillfredsställande sätt kunna motsvara dessa krav. De ogynnsamma förutsättningarna ligga dels i brist på medel för forskning, dels i otillräcklig koordination av forskning mellan närbelägna områden.

Bristen på tillräckliga medel för forskning är en av de viktigaste orsakerna till det nuvarande ogynnsamma läget. Samhällsvetenskaperna ha i detta avseende varit mycket sämre lottade än de tekniska och naturvetenskapliga forskningsgrenarna, fastän icke ens de medel, som dessa haft till sitt förfogande, ha motsvarat vad som i vissa andra, med Sverige jämförbara länder, t. ex. Schweiz och Canada, ställts till förfogande.

Anslagens obetydlighet beror ej på att samhällsvetenskaplig forskning drar små kostnader. De samhällsvetenskapliga forskningsuppgifterna, icke minst de för samhället självt betydelsefullaste, tendera tvärtom alltmer att bliva så omfattande, att de överstiga den enskilde forskarens krafter och ekonomiska resurser.

Samtidigt äro de akademiska lärarna i ifrågavarande universitetsämnen — särskilt efter statsvetenskaplig examens tillkomst — betungade med en stor undervisningsbörda, utan möjlighet att annat än i undantagsfall överflytta vare sig undervisningsuppgifter eller rutinmässiga forskningsuppgifter på underordnade krafter; de ha nämligen ofta ingen som helst teknisk personal eller utrustning till sitt förfogande, ja, ofta ingen annan arbetslokal än sin privatbostad. Vilket slöseri med högt kvalificerad arbetskraft, som ligger häri, framgår utan vidare. Läget är ännu sämre för övriga vetenskapsidkare. De flesta forskare, som icke knyts till universitet och högskolor, måste ägna sig åt förvärvsarbete, antingen i den statliga och kommunala administrationens eller i privat tjänst, och de dragas därigenom bort från forskningsarbetet. Man kan icke vänta, att enskilda vetenskapsmän, som sakna förmögenhet, skola vara i stånd att underkasta sig de stora ekonomiska uppoffringar, som forskning på det ifrågavarande området innebär. Vad slutligen beträffar under utbildning varande forskare, som ännu icke avslutat sina studier, gör sig bristen på stipendier starkt gällande, samtidigt med att institutionernas

otillräcklighet eller obefintlighet utesluter de unga forskarnas placering som vetenskapliga assistenter.

Dessa svårigheter ha redan inom några samhällsvetenskaper medfört aktuell brist på utbildade krafter. Ännu allvarligare te sig utsikterna för framtiden därigenom, att unga forskare, särskilt nationalekonomer och statistiker, som ännu ej avslutat sin utbildning, dragas till praktiska utredningsuppdrag av olika slag och därför ej få tillfälle att avsluta sina studier.

De statliga medel, som nu lämnas till samhällsvetenskaplig forskning, äro i huvudsak inskränkta till sådana löneanslag, som utgå till universiteten. Det finnes vid vardera statsuniversitetet två professorer i ämnet historia och en professur i vart och ett av ämnena statskunskap, statistik, nationalekonomi med finansrätt, geografi samt pedagogik (i Lund i psykologi och pedagogik). Biträdande lärare finnas i geografi och i nationalekonomi (eller i finansvetenskap). För flertalet akademiska lärare åtgår emellertid opropotionerlig tid till undervisning och examination, i jämförelse med vad som kan ägnas vetenskaplig forskning. Likaledes äro de anspråkslösa samhällsvetenskapliga institutionerna, med till dem knutna amanuensbefattningar, till övervägande del avsedda för undervisning av studenter. Däremot äro visserligen docentstipendierna till övervägande del forskaranslag, trots att en viss undervisningskyldighet åligger stipendierade docenter. Men sådana stipendier komma endast i mycket begränsad mån samhällsvetenskaperna tillgodo. Under höstterminen 1943 gick vid vardera statsuniversitetet ett stipendium visserligen till en docent i statskunskap, men i nationalekonomi eller statistik fanns ingen stipendierad docent; stipendier utgingo däremot till docenter i geografi, historia och praktisk filosofi, men dessa senare ha i stor utsträckning ägnat sig åt uppgifter utanför det i egentlig mening socialvetenskapliga området. Det är sålunda mycket små medel, som på denna väg komma samhällsforskningen tillgodo.

Av statliga forskningsinstitut på området finns endast ett att nämna, nämligen Konjunkturinstitutet. Socialutbildningssakkunniga ha dock meddelat, att de komma att väcka förslag om att Socialinstitutet skall utvidgas till att även bli ett forskningsinstitut. Därutöver bedrivs vidare åtskillig statsunderstödd forskningsverksamhet av ämbetsverk och kommittéer, men då i allmänhet med avsiktlig och självklar begränsning till en viss aktuell politisk fråga. Staten behöver emellertid i hög grad kontinuerlig, av tillfälliga situationer oberoende, systematisk forskning på det socialvetenskapliga området.

Den av staten bekostade utrustningen står således i påtagligt missförhållande till dess egna behov av samhällsvetenskaplig forskning.

På flertalet samhällsvetenskapliga områden tillgodoses undervisning och forskning i större utsträckning från enskilt än från statligt håll. I nationalekonomi finnas sålunda sex professorer vid enskilda högskolor mot två vid

statsuniversiteten. Dessa sex ha alla tillkommit efter 1900. I företagsekonomi finnas inga statliga professurer bortsett från en professur i skogsekonomi och en i lantbruksekonomi. I statskunskap finnas två enskilda mot två statliga. I geografi finnas fyra enskilda mot två statliga. I historia finnas tre enskilda mot fyra statliga samt därjämte en i ekonomisk historia och en i ekonomisk och social historia, de två sistnämnda utan motsvarighet vid statsuniversiteten eller de statliga högskolorna.

Vissa delar av det samhällsvetenskapliga forskningsområdet täckas av på privat initiativ tillkomna forskningsinstitut, såsom

Affärsekonomiska forskningsinstitutet

Bankernas statistiska byrå

Detaljhandelns utredningsinstitut (Köpmannaförbundet)

Grossistförbundets utredningsinstitut

Industriens utredningsinstitut

Landsorganisationens utredningsbyrå.

Vidare bedrives av Centralförbundet för socialt arbete, Kooperativa Förbundet och Lantbruksförbundet en omfattande utredningsverksamhet.

Anslag för samhällsvetenskaplig forskning kan i begränsad omfattning erhållas från vissa enskilda fonder, såsom de av Vetenskapsakademien förvaltade Langenskiöldska och Söderströmska fonderna samt Fahlbeckska stiftelsen, varjämte åtskilliga andra fonder vid vissa tillfällen ha lämnat bidrag till samhällsvetenskaplig forskning (exempelvis Knut och Alice Wallenbergs stiftelse).

Anslagens otillräcklighet är icke desto mindre påtaglig, också när offentliga och enskilda anslag sammanräknas.

Men ekonomiskt understöd åt forskningen är icke ensamt tillräckligt. Det krävs också ökat samarbete mellan vetenskaperna, alltså forskning i samverkan mellan olika vetenskapers företrädare. Redan inom en och samma vetenskap har samarbetet ofta brustit, men långt viktigare är, att företrädarna för de särskilda samhällsvetenskaperna ej i tillräcklig utsträckning ha tagit kännedom om resultaten på angränsande vetenskapers områden, kanske icke ens när dessa resultat ha haft betydelse för deras egna forskningar. Splittningen och bristen på central översikt av det stora forskningsfältet ha här ofta minskat resultatens både teoretiska och praktiska värde.

Därjämte kräves en väsentligt förbättrad kontakt mellan förvaltningen och det vetenskapliga arbetet, till båtнад för bådadera. Många grundläggande socialvetenskapliga uppgifter ställa anspråk på en så stor apparat, att medverkan från ämbetsverkens sida är oundgänglig. Ett sådant samarbete kan åstadkommas utan att vetenskapens obundenhet och frihet sättas i fara.

Det förefaller oemotsägligt, att de nu antydda bristerna i den samhällsvetenskapliga forskningens förutsättningar måste mötas centralt, så att över-

blick av vad som sker på olika håll kan tjäna till ledning för arbetet på en förbättring i betingelserna för socialvetenskaplig forskning. Centralisering av själva arbetet är därvid ej avsedd och bör icke komma i fråga, ty insatser från fristående forskares och forskningsinstitutioners sida äro nödvändiga förutsättningar för framgångsrik forskning. Men just själva forskningsarbetets hänvisning till olika högskolor och andra vetenskapliga institutioner gör en sådan central överblick av de gemensamma uppgifterna särskilt viktig för att skapa kontakt mellan vetenskapsmän på olika områden och på olika orter. Framför allt är det dock behovet av nya anslag för forskningen, som gör en central överblick oumbärlig. Detta gäller i fråga om möjligheterna till bidrag såväl från staten som från enskilda sammanslutningar och fonder. Redan i departementschefens yttrande har frågan om ett statligt anslag satts i samband med en central organisation på området.

Frågan blir då närmast, om någon central institution redan finns. Tanken ledes närmast till våra akademier. Trots sin stora mångfald av akademier och lärda samfund äger Sverige emellertid icke någon institution av detta slag, som är ägnad åt socialvetenskaperna eller ens bereder dem ett väsentligt utrymme.

Störst är detta utrymme otvivelaktigt inom Vetenskapsakademien. Av sina stiftare kallades den uttryckligen en *ekonomisk* vetenskapsakademi och var kanske främst detta under det första århundradet av sin tillvaro. Sedermera har den emellertid i alldeles övervägande grad blivit en akademi för matematik och naturvetenskaper; endast en av dess 11 klasser, den 10:e, är nu ägnad åt »ekonomiska, statistiska och sociala vetenskaper»; den är en bland Vetenskapsakademiens minsta klasser, med 6 ledamöter. Dess huvudsakliga uppgift har varit att dela ut understöd från två donationsfonder.

Vad Ingenjörsvetenskapsakademien beträffar, innefattar den en nyinrättad avdelning, den 9:e, för »ekonomiska vetenskaper och ekonomisk organisation», bestående av 10 ledamöter, varav för närvarande ungefär hälften vetenskapsmän. Om också uppslag av vikt kunna vara att vänta därifrån, är det givet, att de måste orienteras med hänsyn till sådana uppgifter, som tillhöra Ingenjörsvetenskapsakademiens område; det är därför på förhand uteslutet, att den ifrågavarande avdelningen skulle kunna bliva användbar som centralorgan för socialvetenskaplig forskning.

I högre grad gäller det sistnämnda de ansatser till representation för sådan forskning, som finnas inom andra akademier och lärda samfund.

En central institution för den socialvetenskapliga forskningen saknas sålunda för närvarande. Då behovet av en sådan institution förefinnes, måste alltså en nyskapelse komma till stånd. Frågan blir då, vilken form som är lämpligast. Därvid peka alla nyare initiativ i samma riktning. Helt nyligen (1942) har staten inrättat ett särskilt tekniskt forskningsråd, trots att den

tekniska forskningen redan förut har haft till sitt förfogande ett så rikt utrustat och i många riktningar verksamt organ som Ingenjörsvetenskapsakademien och dessutom exempelvis Jernkontoret redan förut har ägt ett forskningsråd för sina särskilda ändamål. Också på andra områden har kravet på centrala forskningsråd under den senaste tiden starkt gjort sig gällande. Samtidigt med sakkunniga för samhällsvetenskapligt råd har sålunda en motsvarande beredning kommit till stånd för ett medicinskt forskningsråd. Riksdagen har redan dessförinnan uttalat sig för tillkomsten av ett sådant och därvid bland annat yttrat, att den finner det tvivelaktigt, huruvida Vetenskapsakademien — som har en klass också för medicinska vetenskaper — ens efter omorganisation skulle kunna bliva ett lämpligt organ för den medicinska forskningen, varvid riksdagen särskilt framhållit, att akademiens huvuduppgifter falla inom de matematiska och naturvetenskapliga disciplinerna. Men samtidigt har det i motioner vid innevarande års riksdag ifrågasatts att bilda ett särskilt forskningsråd just för detta sistnämnda område, sålunda det matematisk-naturvetenskapliga, som Vetenskapsakademien har till huvuduppgift att tillgodose. Slutligen har offentlig utredning om ett jordbrukets forskningsråd redan igångsatts, trots att också på detta område en akademi, Lantbruksakademien, redan länge har varit verksam.

Det förefaller alltså tydligt, att akademiformen knappast på något område har ansetts tillgodose behovet av central överblick för det vetenskapliga arbetet. För samhällsvetenskapernas del tillkommer det, att ingen akademi finns och att kostnaderna för dess inrättande skulle ställa sig oproportionerligt höga.

Socialvetenskapliga fakulteter, om vilkas inrättande förslag framlagts i olika sammanhang, kunna icke betraktas som alternativ till ett forskningsråd. Fakulteter måste givetvis vara knutna vid de olika högskolorna och kunna därför ej äga allsidig överblick över hela landets samhällsforskning.

De sakkunnigas slutsats blir alltså, att socialvetenskapen är i mycket stort behov av ett forskningsråd.

Ett oundgängligt villkor för att en sådan lösning av uppgiften skall bliva tillfredsställande är, att rådet icke utsättes för risken att stelna i ett visst betraktelsesätt eller att ensidigt understödja vissa vetenskapliga riktningar. De sakkunniga tänka sig som garanti häremot en snabb omsättning på platserna i rådet.

Rådet bör icke i någon form få sig tilldelad rollen av överledning för det vetenskapliga arbetet. Det fria initiativet får under inga förhållanden trängas tillbaka. Vetenskapsmännen måste vara helt oförhindrade att var för sig söka sig fram efter de riktlinjer, som synas dem riktiga och lämpliga. Rådets uppgifter måste sålunda begränsas till att vara ett hjälpinstitut för forskningen och för dem som i praktiken skola omsätta forskningens resultat.

Rådets uppgifter.

Två svårigheter för den samhällsvetenskapliga forskningen, som det föreslagna rådet skulle kunna bidra till att avhjälpa, äro som ovan antytts bristen på medel för forskning och det otillräckliga samarbetet mellan forskarna. Vad den förra uppgiften beträffar, skulle rådet sörja för understöd åt forskningen i olika former. Enskilda forskare skulle kunna få medel för speciella uppgifter; åt kvalificerade forskningsinstitut kunde mer generella anslag utdelas och instituten själva svara för medlens användning i detalj; större uppgifter, som krävde samarbete av flera forskare, kunde vid behov organiseras under rådets medverkan; och slutligen skulle detta kunna taga initiativ för att få till stånd särskilt viktiga men tidigare försummade undersökningar.

En förutsättning för att rådet skall få någon uppgift att fylla är tillräckligt stora anslag. Det är oundgängligt, att den nya institutionen måste draga vissa kostnader, och de skulle med skäl te sig oberättigade, om den ej hade till sitt förfogande medel, som vore betydliga i förhållande till dess egen budget. I första rummet måste det därvid gälla det statsanslag, som ställes i utsikt i departementschefens yttrande, men även eventuella anslag från enskilda organisationer, som ha intresse av samhällsvetenskaplig forskning. Vidare bör rådet ha möjligheter att genom anvisningar och rekommendationer stödja forskares ansökningar om hjälp från privata donationsfonder av olika slag, liksom också att utverka särskilda anslag vid förefallande behov.

I fråga om dispositionen av statsanslaget önska sakkunniga framhålla den stora vikten av att rådet får beslutanderätt, på samma sätt som vanligen är fallet med vad som utdelas från akademier och likartade institutioner. Ett avgörande genom Kungl. Maj:t eller administrativ myndighet måste alltid medföra ovälkommen tidsutdräkt, utan att avgörandet kan väntas ske med större sakkunskap än den rådet självt förfogar över.

Rådet skall stödja samt vid behov självt lämna förslag om förbättring av den vetenskapliga utrustningen på samhällsvetenskapernas område vid universitet och högskolor, såväl i fråga om forskar- och lärartjänster som i fråga om institutioner. Universitet och högskolor skilja sig från alla andra vetenskapliga institutioner genom att förena forskning och undervisning, och endast i den mån dessa gå hand i hand, är det, som redan inledningsvis har framhållits, möjligt att utbilda nya forskargenerationer. Trots att det i detta sammanhang enbart gäller forskning, måste dennas samband med vetenskaplig undervisning därför alltid beaktas. Genom att de vetenskapliga uppgifterna bliva föremål för uppmärksamhet från en central punkt, blir det möjligt att ändamålsenligt fördela utrustning och anslag mellan de olika universiteten och högskolorna. Det blir då också möjligt att taga hänsyn till en fråga, som måhända snart nog måste upptagas från nya utgångspunkter, nämligen sta-

tens förhållande till de privata högskolorna. I de fall, Kungl. Maj:t så önskar, bör remiss av ärenden rörande nya anslag till samhällsvetenskaperna vid universitet och högskolor kunna ske till rådet.

Rådets andra stora uppgift är att befordra samarbetet mellan forskarna samt mellan dessa och dem som skola draga nytta av och i praktiken omsätta vetenskapens erfarenheter och resultat. Då initiativ från rådets sida är behöfligt för tillkomsten av viktiga forskningar, böra sådana initiativ kunna tagas av rådet; främst kan detta antagas gälla sådana frågor, där det behövs en större plan och en samordning av vetenskapligt arbete ur olika aspekter. Som ovan berörts, bör rådet för dessa ändamål söka utverka särskilda anslag av offentliga myndigheter och organisationer eller från enskilda. Några exempel på samhällsvetenskapliga forskningsuppgifter, huvudsakligen på gränsområden mellan flera vetenskaper, följa härnedan. Listan är naturligtvis ej avsedd att vara uttömmande eller allsidig utan blott att antyda, vad som här åsyftas, eftersom det är omöjligt att få en fullständig överblick över hela det samhällsvetenskapliga forskningsområdet. Samhällets oavslutliga förändringar ge också ständigt upphov till nya forskningsuppgifter.

Verkningar på näringslivets utveckling och struktur av inträffade och förväntade förändringar i befolkningens tillväxt och åldersfördelning samt geografiska fördelning och omflyttning.

Förändringar sedan industrialismens genombrott i företagarinitiativens betingelser och former, avseende dels förhållandet mellan statligt och enskilt initiativ, dels de enskilda initiativens inriktning och former inom olika näringsgrenar.

Förskjutningar i prisbildningens karaktär och funktioner under de senaste 15 åren med särskild hänsyn till betydelsen av statens och organisationernas regleringar och ingripanden på olika områden.

Intensivundersökningar inom olika befolkningsskikt och geografiska områden av konsumtions- och sparvanor.

Den agrariska bebyggelsens prägel i landets olika delar före skiftets tillkomst och dess förändringar genom detta, som utgångspunkt för ett studium av dess framtid.

Innebörden av och orsakerna till omsättningsyrkenas expansion under de senaste mansåldrarna.

Hantverkets moderna utveckling.

Kapitalimportens, kapitalexportens och den inhemska kapitalmarknadens förändringar sedan 1800-talets mitt, deras orsaker och verkningar.

De norrbottniska malmfyndigheternas ekonomiska historia.

Regeringsproblemet i Sverige efter 1905.

Den svenska förvaltningsrätten.

De ekonomiska förutsättningarna för den moderna klass- och partiutvecklingen (aristokratis tillbakaträngande, ämbets- och tjänstemannaklassens utveckling, »medelklassens» sammansättning och betydelse under olika tider). Arbetarklassens historia är föremål för omfattande och lovande undersökningar. De jordbrukande klassernas historia har icke i samma grad fångat vetenskapens intresse.

De politiska partiernas geografi.

De politiska partiernas ideologiska utveckling.
De samhällseliga »organisationernas» betydelse i svenskt statsliv.

Typundersökningar av geografiskt olikartade *bygders* bebyggelseförhållanden och näringsgeografi med särskild hänsyn till geografiska betingelser (både naturliga och av människan skapade), näringslivets karaktär och utvecklingsmöjligheter, befolkningens geografiska fördelning, storlek och utvecklingstendenser, kommunikationsförhållanden, bebyggelse, områdets sociala struktur (småbruk, industriell karaktär etc.).

Ekonomisk-geografisk, historisk-geografisk och social-geografisk undersökning av ur näringsgeografisk synpunkt olika typer av *städer* och *agglomerationer* i samband med kringliggande omland. (Naturgeografiska och lägeförhållanden sedda även ur historisk-geografisk aspekt undersökas, likaså utväxning efter naturförhållanden och kommunikationsleder, bebyggelsens struktur, näringslivets möjligheter och differentiering inom orten, handelsområdets omfattning, ortens sociala struktur.)

Jämförande undersökningar över några större geografiska områden med särskild hänsyn till jordbrukets, skogsbrukets, industriens och övriga näringsgrenars *inbördes* relationer och *samverkan* (småbruk med stöd av industri, skogsbruk och fiske i samband med annan sysselsättning o. s. v.).

Undersökning av vissa näringsgrenars, t. ex. en industris, utbredning och lokalisering, deras geografiska, historiska och andra förutsättningar.

Bebyggelsegeografiska undersökningar som förundersökning för kommunikationernas lämpliga utveckling (t. ex. norrländska järnvägs- eller landsvägsförslag). Undersökning av kommunikationsledningarnas inverkan på bebyggelsens och näringslivets tillväxt och förskjutning.

En socialpsykologisk undersökning av en kommun med blandad industriarbetare- och bondebefolkning med hänsyn till de båda gruppernas olika beteendemönster och deras inbördes relationer.

En monografi över statarnas livsförhållanden och mentalitet inom ett område där denna klass är talrikt representerad och har utbildat en särskild tradition.

En representativ undersökning, ägnad att belysa hur ungdomar från landsbygdens arbetarklass anpassa sig efter miljön i en storstad (manliga och kvinnliga industriarbetare, butiksbiträden, anställda på kaféer och restauranter, hembiträden m. m.), varvid även deras motiv för inflyttning till staden bliva föremål för undersökning.

En historisk-sociologisk undersökning av syndikalismen inom svensk arbetarrörelse, eventuellt av syndikalismen inom ett begränsat område, där denna riktning tidigt fått terräng och vunnit större anslutning.

En undersökning av ett eller flera fisklägen, ägnad att klargöra de egenartade former av social gemenskap som utbildas genom fiskarnas arbetsförhållanden.

De tre stora svenska folkrörelsernas sociala sammansättning.

Folkrörelsernas framträdande och utveckling, sedda mot bakgrunden av svensk samhällshistoria.

Folkrörelsernas geografiska utbredning i Sverige.

Sedvänjans betydelse inom handelsrätten.

»Det fria avtalets» försvinnande inom skilda delar av affärs- och näringslivet.

Sociologiska undersökningar såsom förberedelse till lagstiftning angående ideella föreningar.

Jorddelningslagstiftningens betydelse för jordbrukets utveckling.

Konkursens, konkurssurrogatens och utmätningens sociala och ekonomiska betydelse.

Utarbetande av metod för att åstadkomma en möjligast noggrann inventering av befolkningen med hänsyn till antalet sinnessjuka, intellektuellt undermåliga, hjärnskadade och psykopater.

Undersökning av antalet psykiskt sjuka, intellektuellt utvecklingshämjade, hjärnskadade samt s. k. psykopater med rubbningar i karaktärsutvecklingen och tendenser till social missanpassning resp. kriminell utveckling. (Härvid torde intensivundersökningar å i befolkningshänseende olika ortstyper vara nödvändiga.)

Utarbetande av metoder för en effektiv medicinsk-psykologisk registrering av barn i skolåldern. En sådan registrering skulle ha två huvudsyften:

a) att så tidigt som möjligt upptäcka sådana barn, som på grund av kroppsliga eller själsliga bristfälligheter äro hotade av social missanpassning och genom medicinsk-psykologisk behandling förebygga en dylik utveckling;

b) lägga en rationell grund för yrkesval.

Undersökning över orsakerna till tidig vanart.

Etiologisk undersökning av samtliga viktigare brottsformer under beaktande av alla kända eller utforskningsbara, individuella och mesologiska faktorer, börjande med exempelvis förskingringsbrottet.

Dessa godtyckligt valda exempel, som hämtats från olika vetenskapers områden, vittna icke blott om omfånget av de uppgifter, som vänta på systematisk behandling. De utgöra också i flertalet fall bevis på behovet av samarbete både mellan olika vetenskaper och mellan vetenskaperna och förvaltningen, i det att de beröra flera vetenskaper samtidigt men ej kunna lösas utan hjälp från stats- och kommunalförvaltningarnas, partiernas och intresseorganisationernas sida.

Rådet bör därför arbeta för en förbättrad kontakt mellan statlig och kommunal förvaltning och vetenskap, både genom att på anfordran ge förvaltningsorgan anvisningar på lämpliga forskare eller institutioner och genom att med sin auktoritet stödja forskares önskemål om att av sådana organ erhålla hjälp och tillgång till material.

Det föreliggande behovet av förbättrad kontakt mellan forskarna bör tillgodoses genom de valkorporationer, som enligt sakkunnigas förslag skola utse rådets ledamöter. Genom att de akademiska lärarna i ett ämne tillhöra samma sektion av denna korporation (jfr härom nedan), får man en interakademisk ämneskonferens, som bör kunna vara till nytta. Vetenskapliga föredrag och diskussioner böra kunna sättas på den allmänna, sektionsvis sammanträdande konferensens program, och till dessa diskussioner kunna med fördel också inbjudas unga vetenskapsmän (licentiater och licentiander) samt representanter för förvaltning och samhällsliv, även om de icke ha rösträtt vid val av ledamöter i rådet. Föreningar med samhällsvetenskaplig orientering kunna inbjudas att ordna möten i anslutning till valkorporationernas sammanträden. På så sätt skulle en regelbundet återkommande samhällsvetenskaplig konferens kunna framväxa, eventuellt i analogi med »Lantbruksveckan» och »Skogsveckan». Ansatser till sådana möten ha redan tidigare förekommit på

enskilt initiativ, men sådana skulle genom den föreslagna organisationen få långt större räckvidd och på samma gång fylla en organisatorisk uppgift för rådet självt, såsom längre fram kommer att visas. Ett anslag för dylika konferenser bör därför finnas.

Rådet bör också med sin auktoritet och sin centrala position vara väl lämpat att förbättra förbindelserna såväl med de nordiska grannländerna som med det övriga utlandet.

Rådet och dess sekretariat böra eftersträva noggrann kännedom om i landet pågående samhällsvetenskapligt arbete och om olika möjligheter till anslag för samhällsvetenskaplig forskning.

Härmed torde karaktären av rådets verksamhet vara klargjord. Forskning i rådets egen regi skall vara utesluten; det är som centralt stöd åt andra institutioners liksom åt individuella forskares arbete det skall fylla sin uppgift. Däri ligger också, att det ej skall giva forskningen några direktiv, utan endast stå forskare till tjänst i alla sådana fall, då detta förefaller av behovet påkallat.

Rådets organisation.

Den första fråga, som berör rådets organisation, gäller dess storlek. Man möter här två motsatta risker, den ena att rådet genom att göras alltför litet ej blir tillräckligt allsidigt, den andra att dess storlek inverkar ofördelaktigt på effektiviteten. Vikten av den senare synpunkten har föranlett en begränsning av ledamotsantalet till högst tio, ordföranden inräknad. Till jämförelse kan tjäna, att motsvarande siffra för det tekniska forskningsrådet är åtta; samhällsvetenskapernas större inbördes olikheter synes göra det naturligt, att antalet i detta fall blir något större. Den motsatta risken, för ensidighet genom ett för litet antal medlemmar, är avsedd att mötas genom livlig om-sättning bland ledamöterna.

Ännu viktigare är frågan om sättet för rådets rekrytering.

Om allt vetenskapligt arbete gäller, att det måste ledas efter sina egna lagar, som äro det rena sanningsökandets, och hållas alldeles fritt från politiskt inflytande. På samhällsvetenskapernas område är risken för att så ej sker kanske allra störst, därför att den praktiska politiken kan vara intresserad av att vissa samhällsvetenskapliga resultat framföras, oberoende av deras sanningsvärde, och av att andra, viktiga resultat hindras från att komma fram. Även om organisationen av en sådan stat som den svenska hittills har hållit dessa faror på avstånd, äro de utländska erfarenheterna på området så skrämmande, att allt måste göras för att hindra motsvarande tendenser hos oss. Det är därför synnerligen viktigt, att rådet till större delen utses av dem, som själva driva forskning. Samtidigt är det emellertid viktigt, att samhällsvetenskapernas förbindelse med andra samhällsorgan också kommer

till uttryck i rådets sammansättning. Kanske mer än några andra vetenskaper kräva de sociala nämligen helt naturligt förbindelse både med staten och med de fria samhällsbildningarna; samarbete mellan dessa och vetenskapsmännen på området utgör en nödvändig förutsättning för framgångsrikt arbete för de förra liksom för de senare. Vidare fordras både administrativ och allmän praktisk erfarenhet inom rådet.

En tillämpning av de nu angivna grundsatserna ger rådet följande sammansättning. Dess ordförande utses av Kungl. Maj:t. Av ordföranden bör väntas förtrogenhet med samhällsvetenskapliga problem, hög personlig effektivitet och förvaltningserfarenhet. Sex ledamöter utses av företrädare för de viktigaste olika vetenskaperna och representera tillsammans den vetenskapliga insikten. De tre återstående ledamöterna utses av Kungl. Maj:t inom ett förslag på sex personer. Som förslagsställare ha de sakkunniga tänkt sig de största intresseorganisationerna, fastän valet mellan dem har ställt sig mycket svårt. De sakkunniga ha stannat vid följande lösning. En person föreslås av Sveriges lantbruksförbund, en av Svenska arbetsgivareföreningen gemensamt med Sveriges industriförbund, en av Landsorganisationen gemensamt med Tjänstemännens centralorganisation, en av Kooperativa förbundet, en av Sveriges grossistförbund gemensamt med Sveriges köpmannaförbund samt en av Svenska bankföreningen gemensamt med Svenska försäkringsföreningen.

Sättet för val av vetenskapsmännen i rådet kräver omsorgsfull prövning. Det är egentligen två alternativ, som kunna tänkas. Det förra innebär, att de olika universiteten och högskolorna var för sig utse en representant i rådet. I så fall föreligger emellertid ingen garanti för att rådet får en vetenskapligt allsidig sammansättning; och specialhögskolornas representation blir då dessutom svår att ordna. Det senare alternativet går ut på att låta varje vetenskapsrepresentanter vid universitet och högskolor i förening med företrädare för på olika områden verksamma ämbetsverk välja ledamöter av rådet, varvid dock vissa vetenskaper sammanföras till gemensamt val av ledamot för att rådet icke skall bli för stort.

Efter att ha övervägt fördelar och olägenheter av olika organisationsformer ha de sakkunniga stannat inför det senare alternativet. Landets samhällsvetenskapsmän uppdelas på sex sektioner, som vardera väljer en ledamot av rådet. De sakkunniga utgå från att största möjliga allsidighet ifråga om representation för landets olika högskolor därvid tillgodoses. Skulle så icke alltid bli fallet, torde den snabba omsättningen i rådet kompensera tillfälliga brister i detta avseende.

Ordföranden i rådet utses på fem år och övriga ledamöter på tre år. Vid det första valtillfället böra emellertid två bland ledamöterna utses för fyra år och två ledamöter för två år. Avsikten är nämligen, att två nya ledamöter skola tillträda varje år. Omedelbart omval skall icke vara tillåtet i fråga om

dessa ledamöter. Anordningen torde innebära tillräcklig omsättning i rådet utan att kontinuiteten äventyras. Önskvärt är, att liknande omsättning äger rum bland de av Kungl. Maj:t utsedda ledamöterna. Ordföranden bör kunna omväljas högst en gång. Sekreteraren utses på tre år av rådet och kan omväljas.

Sektionsindelningen får följande utseende:

- Sektion 1. Nationalekonomi och företagsekonomi.
2. Statskunskap, statsrätt och förvaltningsrätt.
 3. Statistik och befolkningslära.
 4. Geografi, ekonomisk geografi, historia och ekonomisk historia.
 5. Sociologi och psykologi.
 6. Psykiatri, socialmedicin och kriminologi.

I fråga om de discipliner, som måste anses tillhöra det samhällsvetenskapliga området kärna, ha sektionerna ansetts böra bestå av samtliga professorer vid universitet och högskolor. Övriga, delvis till samhällsvetenskaperna hörande kunskapsområden representeras enligt förslaget av en professor från varje universitet och högskola med det undantaget, att de teologiska och juridiska fakulteterna, vilkas ställning ej motiverar, att innehavare av samtliga lärostolar tillhöra sektionerna, var för sig utse en sektionsmedlem utöver dem som enligt det följande på grund av sina discipliner tillhöra en sektion. Ledamotskap för docenter och särskilt invalda forskare behandlas längre fram. Sektionerna skulle, fränsett de två sistnämnda kategorierna, få följande sammansättning.

Sektion 1 består av samtliga professorer i nationalekonomi och företagsekonomi vid universitet och högskolor (med högskolor menas här och i det följande även de specialhögskolor, vid vilka ifrågavarande ämnen äro representerade) samt professorer i skogsekonomi vid Skogshögskolan och i lantbruksekonomi vid Lantbrukshögskolan, vidare chefen för Industriens utredningsinstitut, de sakkunniga hos Konjunkturinstitutet, ledaren för LO:s utredningsbyrå, en representant för Kommerskollegium, en representant för Riksbanken samt efter rådets prövning eventuellt även ledare för andra enskilda forskningsinstitut.

Sektion 2 består av samtliga professorer i statskunskap, statsrätt och förvaltningsrätt.

Sektion 3 består av följande grupper:

- samtliga professorer i statistik;
- två representanter för Statistiska centralbyrån;
- två representanter för Socialstyrelsen;
- en representant för Kommerskollegii statistiska byrå;
- en representant för Arbetsmarknadskommissionen.

Sektion 4. En professor i geografi, ekonomisk geografi, historia och ekonomisk historia från varje universitet och högskola, där dessa vetenskaper äro företrädda.

Sektion 5. Eventuella professorer i sociologi samt en professor i praktisk filosofi och i psykologi eller pedagogik från varje universitet och högskola, där dessa vetenskaper äro företrädda;

- en vald representant för vardera av de tre juridiska fakulteterna;
- en vald representant för vardera av de två teologiska fakulteterna;
- Socialinstitutets föreståndare.

Sektion 6. En professor i psykiatri och en i straffrätt från varje universitet och högskola, där dessa vetenskaper äro företrädda;

- en representant för Medicinalstyrelsen och en för Statens institut för folkhälsa.

Andra forskare (vare sig de tillhöra universitet och högskolor eller icke) kunna av rådet på förslag av en sektion ges plats i denna.

Med hänsyn till det starkt varierande antalet docenter i olika ämnen och vid olika högskolor med därav följande risk för ojämnheter i representationen, särskilt inom sektioner med mer än ett ämne, ha docenterna icke kunnat betraktas som självskrivna ledamöter. Enligt de sakkunnigas förslag bör deras antal begränsas till (högst) en för varje professor i hans ämne, som är medlem av vederbörande sektion. Han utses av de docenter, bland vilka han skall utväljas, varvid vederbörande fakultet, fakultetssektion eller lärarråd vid lika röstetal faller avgörandet.

Som ovanstående översikt visar, bestå sektionerna av akademiska lärare samt av ledare för forskningsinstitut och av representanter för vissa ämbetsverk. Det förutsattes, att ämbetsverken utse vetenskapligt intresserade tjänstemän.

De ledamöter, som icke äro självskrivna, utses på tre år.

Vid de allmänna konferenserna, som tänkts skola äga rum vartannat år, sammanträda sektionerna för val — fränsett första valtillfället — på tre år av tre personer, som skola utgöra sektionens arbetsutskott. Vid detta val har varje sektionsledamot rätt att rösta endast på två personer, detta för att garantera representation även åt en minoritet i sektionen. Därefter väljes en av arbetsutskottets medlemmar till ledamot av rådet och en annan till hans suppleant. Valen gälla de ledigheter, som uppstå samma eller nästföljande år. Det förutsattes, att om flera discipliner äro representerade i sektionen en växling sker i fråga om sektionens representant i rådet. — Utöver dessa val kunna sektionerna upptaga till behandling och diskussion vetenskapliga och akademiska problem på sina respektive områden (jfr sid. 17).

Rådet bör i alla andra fall än då tillräcklig sakkunskap är företrädd därinom remittera ärendena till vederbörande sektionens arbetsutskott, som, eventuellt i samråd med experter från sin sektion eller från annan sektion eller därutanför, avger yttrande till rådet.

Kostnader.

Det torde vara omöjligt att på förhand med säkerhet avgöra, hur stora kostnader den nu föreslagna organisationen bör komma att medföra. De sakkunniga lämna här ett mycket knappt hållet förslag till stat för rådets administration.

Ordförandens ersättning torde ej kunna sättas lägre än 2 000 kronor om året, eftersom han måste utöva en kontinuerlig sammanhållande uppgift, om resultatet ej skall äventyras. De nio ledamöterna vid sidan av ordföranden böra kunna ersättas för varje särskilt sammanträde i rådet och därjämte erhålla sedvanliga rese- och traktamentsersättningar. Det torde vara motiverat att sätta arvodet för varje sammanträde till 50 kronor, med hänsyn till de förarbeten, som varje sammanträde torde kräva. Om man utgår från att sammanträdena bliva sex om året och att arvodet per sammanträde sättes till 50 kronor, skulle det förra uppgå till 2 700 kronor, vartill torde böra läggas 3 000 kronor i ersättning för resor och uppehåll i Stockholm. Till en början kunna sekretariets uppgifter väntas bliva ganska begränsade; därför föreslås endast 8 000 kronor för sekretariat och expeditionskostnader, vari alltså tänkes ingå ett arvode åt sekreteraren. När organisationen blivit fullt utvecklade och forskningsanslagen höjts, torde det dock bliva erforderligt, att sekreterartjänsten blir högre avlönad. Konferensen torde komma att kosta omkring 7 000 kronor vartannat år, under förutsättning att man låter sektionens ledamöterna bära någon del av sina resekostnader själva. Slutligen beräknas 2 000 kronor för utskottsarbeten och oförutsedda utgifter.

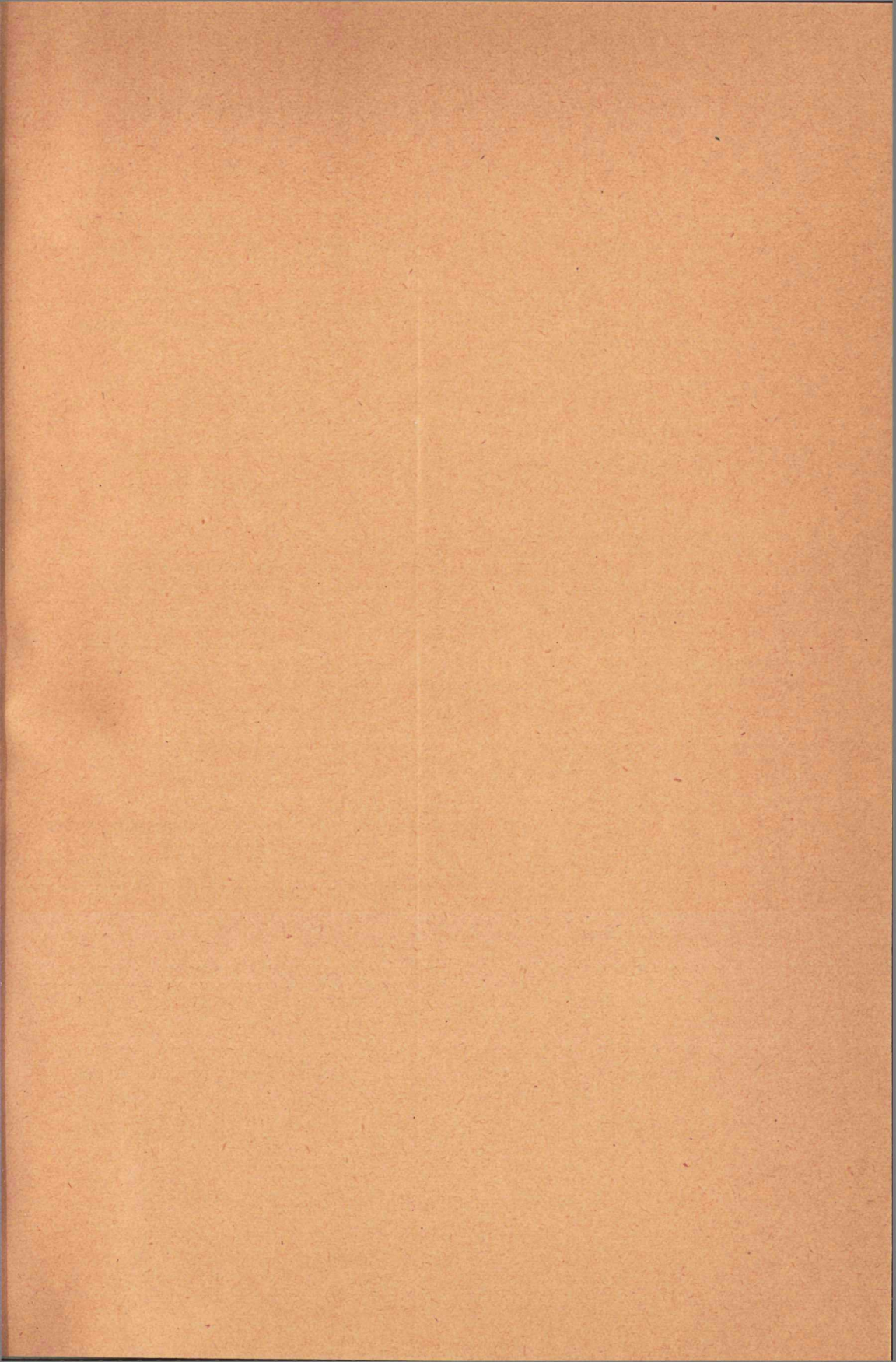
Staten får då följande utseende:

	Kronor
Ordförande	2 000
Nio ledamöter: arvoden	2 700
resor och dagtraktamenten	3 000
Sekretariat och expeditionskostnader	8 000
Konferens: 7 000 kronor vartannat år	3 500
Utskottsarbeten och oförutsedda utgifter	2 000

Summa 21 200.

Härtill kommer eventuell lokalhyra 3 000.

Med avseende på de medel, som skola lämnas i anslag för forskningsändamål, är en detaljerad kalkyl icke möjlig att utföra. För den tekniska forskningen utgår under löpande budgetår ett anslag på 700 000 kronor. De sakkunniga ha ansett, att det anslag, som skall utdelas av det samhällsvetenskapliga rådet, icke bör beräknas lägre än till 200 000 kronor. Även med detta belopp torde det bliva endast en mindre del av de i det föregående såsom exempel angivna forskningsuppgifterna, som under ett antal år kunna tagas under arbete.

Statens offentliga utredningar 1944

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Processlagberedningens förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken m. m. 1. Lagtext. [9] 2. Motiv m. m. [10]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Betänkande med förslag ang. revision av riksdagens arbetsformer. [8]

Kommunalförvaltning.

Promemoria med förslag till lag med bestämmelser om allmänna behörighetsvillkor för vissa kommunala uppdrag m. m. [4]

Statens och kommunernas finansväsen.

Politi.

Betänkande ang. nykterhetstillståndet under krigsåren. [3]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Utredningar ang. ekonomisk efterkrigsplanering. 1. [7] 2. [12] 3. [13] 4. [14]

Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 4. Tiden juli 1942—juni 1943. [11]

Socialvårdskommitténs betänkande. 7. Utredning och förslag ang. lag om allmän sjukförsäkring. [15] 8. Kostnadsberäkningar ang. lag om allmän sjukförsäkring. [16]

Hälsa- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Jordbruksbefolkningens levnadskostnader. [1]
Betänkande med förslag till byordningar och instruktioner för ordningsmännen i lappbyarna. [6]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Betänkande med förslag till vägtrafikstadga m. m. [18]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Betänkande med förslag till åtgärder för främjandet av litteraturtjänsten inom de tekniska fackområdena. [17]
Om inrättande av ett samhällsvetenskapligt forskningsråd. [19]

Försvarsväsen.

Betänkande med förslag ang. långtjänstunderbefäl m. m. [2]
Betänkande med förslag till civilförsvarslag m. m. [5]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.